

Yolumuz xan kəndindədir, xan qızı

Şahzadənin Bakıdakı heykəli

Bakı xanlarının sonuncu görkəmli siması olan Tofiq Bakıxanovla 40 ilə yaxındır ki, dostluğumuz, ünsiyyətimiz var. Qarabağ xanlarının daha bir görkəmli siması Xurşidbanu Natəvanın isə ... heykəli ilə danışdım. Daha doğrusu, öz-özümə çox mətləbləri xatırladım, qürur hisslərim Natəvanın Qarabağ əhalisinə çəkirdiyi su kimi durulduqca, barbar qonşularımıza və onların Avropadakı havadarlarına nifrətim birə beş artdı.

Heykəl "danışdı" ki, sonuncu Qarabağ xanı Mehdiqulu xanın qızı Natəvan 1832-ci il avqustun 6-da Şuşada anadan olmuşdur. Mehdiqulu xan qızına öz anası Xurşidbanunun adını vermişdir. Natəvan həm ailənin yeganə övladı, həm də Qarabağ xanlıqlarının sonuncu vərəsəsi olduğu üçün, onu sarayda "Dürrü yekta" – yəni vahid inci, el arasında isə "Xan qızı" adlandırmışlar. Şuşanın, Qarabağın və ümumilikdə, Azərbaycanın ünlü ziyalı simalarından biri və xeyriyyəçi xanım olan Natəvanın xatirəsi bir neçə dəfə heykəl və büstlərdə əbədiləşdirilmişdir.

Onun Bakı şəhərindəki heykəlinin müəllifi müasir heykəltaraşlıq sənətimizin görkəmli nümayəndəsi olan Ömər Eldarovdur. 1960-cı ildə hazırlanmış bu heykəldə Şərq qadınının, müsəlman-türk xanımın özünəməxsus cizgləri və kübarlıq elementləri açıq-aydın görünür. Bu orijinallıq təkcə kəlağayda deyil, həm də obrazın daxili aləmi təmənaşasını məmnun edir. Təbii ki, qəhrəmanın daxili aləmini onun gözləri vasitəsilə oxuya bilirik. Ömər Eldarovun ustalığı bizim həmin gözlər vasitəsi ilə çox səhifələri oxumağımıza kömək olur. Mütəxəssislər yazırlar ki, bu əsərin heykəltərəşliq sənətimizin Qızıl Fonduna daxil edilməsi olduqca ədalətli qərardır.

Bu görkəmli tarixi şəxsiyyətin ikinci heykəli isə 1982-ci ildə Şuşada ucaldılmışdı. O Şuşada ki, Xurşidbanu Natəvan

orada doğulmuş, boya-başa çatmışdı. Şairənin anadan olmasının 150 illiyi münasibətilə – Bakıdakı heykəldən 22 il sonra ucaldılan həmin əsərin müəllifi Əməkdar incəsənət xadimi Həyat Abdullayeva idi. Xatırladaq ki, Şuşa Mədəniyyət Mərkəzi, Mədəniyyət Evinin həyətində yerləşdirilmiş heykəlin açılışını 1982-ci ilin yay aylarında ümummilli lider Heydər Əliyev şəxsən özü etmişdi.

Şuşanın işğalı zamanı – 1992-ci il mayın 8-də bir çox tarixi-mədəni abidələrimiz kimi, heykəl erməni qəsbkarlarının qurbanına çevrilmişdir. Belə ki, heykəl güllə ilə dəlmə-deşik edilmiş, təsvirin baş barmağı yoxa çıxarılmışdı. Sonra isə ermənilər başqa mədəni abidələrimiz kimi Natəvanın heykəlini də aparıb Gürcüstanda metal tullantısı kimi satmışdılar. 1993-cü ildə ümummilli lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə heykəllərin əridilib yoxa çıxarılmasının qarşısı alınmış və onlar Bakıya gətirilmişdi.

Hamının yadındadır. "Güllələnmiş heykəllər" adlı həmin üç sənət nümunəsi – Üzeyir bəy Hacıbəylinin, Natəvanın və Bülbülün heykəlləri Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyinin həyətində saxlanılarda ölkənin bütün görkəmli sənət adamları deyirdilər ki, həmin heykəlləri paytaxtın hansısa parkına qoymaq lazımdır. Ulu öndər isə razılaşmırdı. Sən demə Ümummilli liderimiz həmin heykəllərin harada ucaldılmasının lazım

olduğunu hamıdan yaxşı bilirmiş. Məhz elə ona görə də, Şuşa azad edildikdən sonra Prezident İlham Əliyevin tapşırığı ilə heykəllər bərpa olunmuş, yenidən əvvəlki yerinə gətirilmişdi. 2021-ci il yanvarın 14-də dövlət başçımız Şuşaya səfəri zamanı onların açılışını etmişdi.

Heydər Əliyev Fondunun Azərbaycan mədəniyyətinin beynəlxalq aləmdə təbliği istiqamətində həyata keçirdiyi layihələr çərçivəsində Avropada Xurşidbanu Natəvanın iki abidəsi ucaldılmışdır. 18 fevral 2016-cı ildə Belçika Krallığının Vaterloo şəhərinin mərkəzi parkında qoyulmuş

Çox təəssüf ki, 2020-ci ilin mart ayında ermənilər bu abidəyə qarşı da vandalizmi etmişdilər. Belə ki, onun üzərindəki "Şərqi müasir maarifçi və şair qadını Xurşidbanu Natəvan, Qarabağ şahzadəsi, Azərbaycan" sözləri yazılmış lövhə qoparılmış və üzərinə boya tökülmüşdü.

Avropada Qarabağ şahzadəsinin xatirəsinə növbəti heykəl Fransanın Evian-le-Bən şəhərində – 2017-ci ildə ucaldılmışdır. Həmin ildə Azərbaycanın İsmayilli və Fransanın Evian-le-Bən şəhərləri arasında imzalanmış dostluq və əməkdaşlıq xartiyası çərçivəsində Evian

zim Xankəndinə gedəcəyimiz günü saatba-saat yaxınlaşdırır. Əlavə etdim ki, sənəin doğulub böyüdüyün şəhərdə imzalanmış Şuşa Bəyannaməsi otuz ildən bəri ürəyimizi dağlayan o vaxtkı xan kəndinə, indiki Xankəndinə gedən yolumuza körpü salır.

Natəvan bir qəzəlində demişdi:

**Mümkün olmaz mənə
vəslin bilərəm həsrə kimi,
Ol səbəb məskənim
kuyi biyaban etdim.**

Qarabağ xanlarının yeganə vərəsəsinin heykəli ilə söhbət

Natəvanın Şuşada bərpa edilmiş abidəsi

Azərbaycanlı maarifçi – şairə Fransadakı Leman gölü sahilində

Qarabağ şahzadəsi Vaterlooda

heykəlin postamentində "Şərqi müasir maarifçi və şair qadını Xurşidbanu Natəvan, Qarabağ şahzadəsi, Azərbaycan" sözləri yazılıb. Məlumat verilir ki, həmin sənət əsəri Azərbaycanın Xalq rəssamı Tahir Salahovun rəhbərliyi altında heykəltərəş İmran Mehdiyev tərəfindən hazırlanıb.

Şairin Bakıdakı heykəli kimi, Vaterlooda bürünc heykəlinə də qəhrəmanın lirik əhval ruyhiyyəsi ilə yanaşı, psixoloji yaşantıları da təqdim edilmişdir. Bu isə Natəvanın hamıya məlum olan çətin, ağır-acılı həyat yolunun bütün parametrlər üzrə götür-qoy edilməsinin nəticəsi idi.

şəhərində – Leman gölü sahilində "Azərbaycan parkı"nın rəsmi açılış mərasimi ilə yanaşı, parkda "Dostluq" bulağı və Xurşidbanu Natəvanın heykəlinin də açılışı olmuşdu. Heykəlin müəllifləri Salhab Məmmədov və Əli İbadullayevdir. Yəni, bədxahlarımızın xəyanətkarlığına və barbarlıq əməllərinə baxmayaraq, Qarabağ şahzadəsinin abidələri Avropa şəhərlərinin gözəlliyinə də zənginlik qatır.

Ancaq bu yazının qələmə alınmasının səbəbi başqa idi. Bir neçə gün əvvəl gedib Natəvanın Bakıdakı abidəsinə danışdım ki, regionda – lap elə dünyada da baş verən ictimai-siyasi proseslər bi-

Doğrudur, şair bu ifadəni konkret bir fərdə ünvanlamışdı. Demək istəyirdi ki, bizim vüsalımız axır zamana kimi mümkün olmayacaq. Onun soydaşlarının və xüsusən, həmyerlilərinin bir çoxu isə güman edirdi ki, bizim Şuşa və Xankəndi ilə vəslimiz də həsrə kimi mümkün olmayacaq. Ancaq Azərbaycan Prezidenti və Ordumuz başqa cür düşündü. Yolumuz xan kəndindədir, xan qızı.

**İttifaq MİRZƏBƏYLİ,
"Xalq qəzeti"**